D17 1 Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka LK

Europos LIETUVIS

Nr. 14(805). 1964. III. 31 — Londonas, 1964 metų, kovo mėn., 31 d. — XVIII metai

PO SOVIETINIU KEVALU

Disertacijos ne iš to galo

Buvo toks Jasutis-Julmis, kuris nepriklausomybės laikais šiek tiek rašinėdavo reportažus ir net apysakas. Buvo ir žuvo Ispanijos pilietiniame kare. Kaip rašytojas ar žurnalistas jis neturėjo net laiko tinkamai pasireikšti savo talentu. Bet ir savo raštais ir politine veikla jis daugiau ar mažiau buvo artimas komunistams. Dėl to komunistai šiandien jį yra visiškai pasisavinę.

Mes visai nesijaudindami galėtume sakyti: turėkite jį sau, jei reikalingas. Tautos kultūrai dėl to mažas nuostolis. Bet kovo 5 d. „Tiesoje" buvo išspausdintas Vilniaus universiteto pranešimas, kad Jonas Bulota gins disertaciją „A. Jasutis-Julmis" filologijos mokslų kandidato laipsniui įsigyti!

Jei disertacijos būtų rašomos apie Krėvę, Žemaitę ar Donelaitį, tai sakytume, kad labai normalu. Bet ką gi galima disertacijoje parašyti apie Jasutį-Julmį? Ir kodėl būtinai reikia apie jį rašyti?

Aišku, prieš sovietams užimant Lietuvą, lietuviai komunistai neturėjo nė vieno pajėgesnio rašytojo nei krašte, nei užsieniuose. Dėl to, matote, dabar surankiojamas visų komunistiškai rašiusių smulkių eiliuotojų ir pasakotojų palikimas ir apie jį liepiama net disertacijas rašyti. Žiūrėkite, ką mes, komunistai, jau anuomet turėjome!

O kai žiūrime, tai matyti, kad su tokia literatūra, apie kokią dabar rašomos jau disertacijos, galima visiškai nusiliteratūrinti. Tie, apie kurių kūrybą rašomos disertacijos, yra juk nykštukai prieš lietuvių literatūros didžiuosius. Jie yra nykštukai ir prieš daugelį tų, kurie šiandien Lietuvoje rašo taip, kaip bolševikai nori.

Partinis policininkas tarp mokslininkų

„Komjaunimo tiesa" parašė,, kad Vilniuje prasidėjo Mokslų akademijos visuotinis susirinkimas, kuriame mokslininkai svarsto 1963 m. ataskaitą ir 1964-65 m. tyrimo darbų planą. Ten pranešimus darė tokie jau seni ar bent gerai pagyvenę profesoriai, kaip J. Matulis, K. Meškauskas, P. Brazdžiūnas, V. Girdzijauskas, K. Korsakas.

Ar režimas, tiek metų išlaikęs juos savo „globoje", dar nedrįsta palikti jų vienų, be policininko, ramiai sau svarstyti mokslinius reikalus?

Pasirodo, kad ne. Tame mokslininkų susirinkime visą laiką dalyvavo ir policininko pareigas ten ėjęs partijos sekretorius J. Maniušis.

Kas sugalvojo ar pasiūlė vardą?

Pasirodo, jau sukako 45 metai, kaip pradėjo eiti lietuviški jaunimui skirti komunistiniai laikraštėliai. Šitaip tvirtina sovietinis spaudos komiteto pirmininkas F. Bieliauskas. O jei jis tvirtina, tai, tur būt, žino. Bet mums atrodo, kad ir žinodamas vieną dalyką tame sukakčiai paminėti skirtame straipsnyje jis vis dėlto neteisingai nušviečia. Būtent, jis tvirtina, kad dabar einančio jaunimui skirtojo „Komjaunimo tiesos" laikraščio vardas 1940 m. buvęs Lietuvoje sugalvotas. Argi šitaip galėjo būti?

Mes įsitikinę, kad jis Maskvos buvo „pasiūlytas" išsiversti iš „Komsomolskaja pravda" pavadinimo. Juk daugumas dabar Lietuvoje ir kituose komunistų valdomuose kraštuose leidžiamųjų laikraščių turi tokius pavadinimus, kaip rusiški atitinkamų sričių laikraščiai.

Propagandinis gripas

Pasirinkdamas labiau propagandai tikusių žinelių iš lietuviškos 1939 m. spaudos, „Švyturio" žurnalas tuo būdu suvesdinėja sąskaitas su praeitim. Va, kaip buvo prieš 25 metus! Šiandien, aišku, yra kitaip arba teoretiškai turėtų būti, tai šitaip ir išeina šiokia tokia propaganda.

Tik kartais labai įdomu, kaip čia iš kai kurios žinios tą propagandą išsunkti. Kažkaip neišeina, ir gana. Anądien, štai, buvo tam reikalui persispausdinta žinia iš „Lietuvos Aido", kad 1939 m. Alytaus apskrityje siautė gripo epidemija ir daug nuo to mirė žmonių, ypač senesnio amžiaus. Pagal visą propagandinį sukirpimą dabar lyg reikėtų sakyti, kad jau nei gripas nebegali siausti, nei žmonės nuo jo mirti.

— Hollywoode mirė ypač vyresniųjų žiūrovų mėgiamas filmų artistas Peter Lorre.

EKONOMINIS KOLONIALIZMAS

Mes kasdien skaitome sovietiniuose laikraščiuose tvirtinimus, kiek nežmoniškai daug gera Rusija daro savo pavergtiesiems kraštams. Tą patį tvirtina ir pavergtiesiems kraštams oficialiai vadovaujantieji pardavikai. Bet tai yra tik propaganda, kuria siekiama apakinti gyventojus, kad jie taip ryškiai nepamatytų tiesos. O tiesa yra žiauri. Visuose pavergtuosiuose kraštuose vykdomas kolonijinio pobūdžio ekonominis išnaudojimas. Tie visi kraštai padaromi visiškai priklausomais nuo Maskvos valios.

Pavyzdžiui, sovietinė alyvos pramonė, kuri yra gaunama nerusiškuose muzulmonų kraštuose, tvarkoma išimtinai rusų, ir ta sritis tiesiogiai priklauso Maskvai. Turkmenijoje alyva sudaro 60 proc. visos krašto gamybos. Kaimyninėje Tadžikijoje „visasąjunginė" pramonė sudaro net 80 proc. visos krašto gamybos. Ne kitokia padėtis yra ir europinėje Sov. Sąjungos dalyje. Tokios Baltarusijos gamybos tik apie 20 proc. yra laikoma „vietine", ne „visasąjungine".

Sov. Sąjunga apskritai tvarkosi taip, kad nerusiški kraštai teiktų žaliavą ar tik pusfabrikačius, o Rusija juos apdirbtų ir gamintų sunkiosios pramonės dalykus. Sovietinės statistikos nėra aiškios, bet ir jos aiškiai rodo, kad, pvz., 1955 m. Rusijos respublika gavo 63,8 proc. visai Sov. Sąjungos pramonei skirtojo kapitalo ir pramonei panaudojo 57,7 proc. visos savo darbo jėgos. Tuo tarpu tais pačiais metais Ukraina, kuri jau iš seno, dar prieš revoliuciją, sudarė Rusijos pramonės bazę, tegavo tik 20,2 proc. visai Sov. Sąjungos pramonei skirtojo kapitalo ir galėjo joje duoti darbo tik 17,3 proc. darbininkų. Tačiau Ukraina vis tiek tais metais sugebėjo duoti 55,9 proc. visos Sov. Sąjungos geležies rūdos, 38,8 proc. plieno ir t.t.

Net ir negaudama didesnių kapitalų, Ukraina dar tebėra pramonės kraštas, palyginus ją su Vidurio Azijos kraštais. Tokia Uzbekija, kurioje pramonė buvo paskubom pradėta kurti antrojo pasaulinio karo metu, 1961 m. pagamino 313,3 tūkstančius tonų plieno, 1.705 tūkst. tonų alyvos, 4.350 tūkst. tonų anglies ir dar kitokių dalykų. Tačiau vaizdas keičiasi, kai pasukame žvilgsnį į gatavus gaminius. Uzbekija tais metais pagamino 6.900 sėjamų mašinų, o Rusija — 47.300, Uzbekija 9.600 kultivatorių, o Rusija — 76.000! Kai žiūrime į Kazachiją ir Tadžikiją, tai vaizdas dar liūdnesnis. Vien tik Kazachstanas davė tais metais 7.158 tūkst. tonų geležies rūdos ir 34.579 tūkst. tonų anglies. Tai be galo dideli kiekiai. Tačiau nei vienai, nei kitai tų respublikų nebuvo leista gaminti prekių. Vadinas, tie kraštai ekonomiškai laikomi tikriausia to žodžio prasme kolonijomis.

Dar vaizdingas pavyzdys galėtų būti ir medvilnės gamyba. Vidurio Azijos kraštai 1961 m. davė Sov. Sąjungai 4.489 tūkst. tonų medvilnės žaliavos, bet tiktai 451,3 mil. metrų medvilnės audinių. O Rusijos respublika, kuri medvilnės neaugina, pagamino 5.548 mil. metrų medvilninių audinių! Vadinas, Rusija žiūri, kad tie nerusiški kraštai būtų ekonomiškai nepajėgūs, kad jie ekonomiškai nebūtų savarankūs. O tai kaip tik sutinka su Stalino nustatytuoju tautos aptarimu. Tautos gali būti su naikintos, atimant iš jų ekonominį savarankumą, padarant jų ūkį priklausomą nuo kito krašto, suskaldant atskiro krašto ekonominį vieningumą.

Atrodo, kad sovietų vadų didžiausia svajonė yra sukurti tokią komunistinę valstybę, kurioje atskira respublika tegamintų tik vienos rūšies gaminius. Tuomet nė viena respublika nebegalėtų savarankiškai išsiversti. Dėl to reikalaujama, kad Uzbekija ir Turkmenija didžiąją savo žemės dalį skirtų vien tik medvilnei. Ukraina ir Kazachstanas turi auginti kviečius. Gruzija turi rūpintis vaisių auginimu, Pabaltijo kraštai gaminti pieną ir mėsą, ir t.t.

Kai pažiūrime vėl į statistikas, tai, pvz., 1960 m. duomenys rodo, kad daugiausia kapitalų ūkiniam gyvenimui gerinti ir plėsti gauna Rusija ir Kazachstanas. Tačiau tai nereiškia, kad kazachai rusam būtų labai mieli. Tai reiškia, kad Kazachstane daugumą jau sudaro rusai. Kazachstanas netrukus galės būti jau rusiška respublika. Siunčiant rusus į nerusiškus kraštus, juos gaunąs kraštas nebetenka savo tautinio charakterio. Siuntinėjant nerusus iš vienos respublikos į kitą, tuo pačiu iš karto vykdomas nutautinimas dviejuose kraštuose. Tais visais metodais ir naudojasi rusiškasis sovietinis imperializmas.

Septynios DIENOS

NESUSIPRATIMAS DĖL KINIJOS

Prancūzijos komunistų partija pareikalavo, kad sovietų vyriausybė išimtų iš apyvartos knygą, kurioje reiškiama neapykanta žydams.

Knygą gruodžio mėn. išleido Ukrainos mokslų akademija.

Savo reikalavimą sovietams prancūzų komunistai išspausdino partijos laikraštyje „Humanitė".

MOKĖJIMAS ĮNAŠŲ J. TAUTOMS

Britanija ir JAV-bės primygtinai reikalauja, kad Sov. Sąjunga būtinai sumokėtų savo įnašus J. Tautoms, kurie buvo reikalingi daliniams išlaikyti Konge ir Vid. Rytuose.

Sov. Sąjunga tvirtina, kad kariniai daliniai ten buvę siunčiami nepasirūpinus Saugumo Tarybos tvirtinimo. Jei mokesčiai būsią reikalaujami, tai nepataisomų nuostolių būsią padaryta J. Tautoms. O Sov. Sąjunga skolinga 52 mil. dolerių. Tačiau, kai ji dveji metai jau nemoka, jai gali būti pritaikytas paragrafas, kuris sako, kad tokiems nariams atimama teisė balsuoti J. Tautų visuotiniame susirinkime.

VOKIETIJOS SIENOS

V. Vokietija gerina savo santykius su Rytų kaimynais, varydama su jais prekybą.

Tačiau kancleris Dr. Erhardas, dalyvavęs iš Rytų ištremtųjų vokiečių suvažiavime, pasisakė, kad visiškai teisėtas reikalas yra galvoti atgauti už Oderio-Neissės esančias žemes.

O iš anų vietų suvažiavę vokiečiai nutarė reikalauti, kad būtų atstatytos 1937 m. sienos.

NUBAUSTI TRAUKINĮ APIPLĖŠUSIEJI

D. Britanijoje baigta svarstyti byla tų, kurie buvo suimti ryšium su pašto traukinio apgrobimu (pinigų pagrobta apie 3 mil. sv.).

Iš suimtųjų 7 pripažinti kaltais traukinio užpuolimu, o 3 kaip talkininkai, kurie užpuolime nedalyvavo, bet padėjo pasirengti užpuolimui. Bausmės dar nenustatytos.

Bylos vykdymas teisme kainavo apie 100.000 svarų.

KALBOS IR VEIKSMAI

Maskvoje buvo pasirašyta kultūrinio bendradarbiavimo sutartis tarp Sov. Sąjungos ir Kinijos.

Be kita ko, sutarta pasikeisti karinių dainos ir šokio ansamblių koncertais.

ŽEMĖS DREBĖJIMAS ALIASKOJE

Kovo 27 d. žemės drebėjimas apnaikino Aliaskos sostinę Anchorage. Žuvusių skaičiuojama 300. Sunaikinta apie 43 proc. pastatų.

Ta proga laikraščiai nurodo, kad 1923 m. dėl žemės drebėjimo Tokio žuvo 90.000 žmonių, 1960 m. 12.000 žuvo Agadire, 1960 m. Lare ir Crashe (Persijoje) — 3.500, 1960 m. Čilėje — apie 3.000, 1962 m. Teherane (Persijoje) — 11.000.

Kovo 28 d. įvyko pakartotinis drebėjimas Aliaskoje.

Drebėjimai buvo stipresni už tuos, kurie sunaikino Jugoslavijos miestą Skopję.

INTELEKTUALAI REIKALAUJA LAISVĖS

Rytų Vokietijos prof. Havemannas pašalintas iš universiteto, nes V. Vokietijos laikraštyje buvo išspausdintas pasikalbėjimas su juo. O jis ten pasisakė už didesnes laisves.

Be to, R. Berlyne buvo susirinkę dailininkai, ir jie pasisakė prieš dogmatizmą.

34 Lenkijos intelektualai pasiuntė vyriausybei raštą, parodydami rūpesčio dėl kūrybinio gyvenimo ir pasisakydami prieš cenzūrą.

BELGIJOS GYDYTOJŲ STREIKAS

Protestuodami prieš vyriausybės pastangas įvesti gydytojams tam tikrą tvarką, dalis Belgijos gydytojų bėga iš krašto. Iš 12.000 gydytojų apie 1.500 jau išbėgo su šeimomis į Liuksemburgą ir Prancūziją. Jie grįšią, jei vyriausybė atšauksianti numatytąsias priemones.

— Italijos prezidentui Segniui paskirta 1964 m. Charlemagnio premija už nuopelnus Europos vienybei stiprinti.

Europos ir Amerikos spaudos nuotrupos

Prof. Havemanno balsas

Vakarų Vokietijos laikraštis paskelbė pasikalbėjimą su Rytų Vokietijos prof. Havemannu, kuris kritiškai pasisakė dėl savo zonos režimo. Rytų Vokietijos režimas dėl to pakėlė profesoriui triukšmą ir išmetė jį iš universiteto. Tą įvykį minėdamas, švedų „Dagens Nyheter" rašo:

„Ką prof. Havemannas pasakė, apie tai dažnai kalbama Lenkijoje, Čekoslovakijoj ir Vengrijoje. Vidurio Vokietijos gyventojams be policinių priemonių neįmanoma sukliudyti susisiekti su savo broliais socialistais kituose kraštuose. Vidurio Vokietijos studentai žino, kokios diskusijos vyksta Rytų bloko kitų kraštų partijose. Prof. Havemannas jau ir anksčiau yra kritikavęs savo partiją, ir jo tikrai niekas neliestų, jei pasikalbėjimas su juo nebūtų buvęs išspausdintas Vak. Vokietijos laikraštyje. Tasai laikraštis prof. Havemannui atliko meškos patarnavimą. Tačiau Havemannas yra drąsus vyras.

APSIVALYMAS VOKIETIJOJE

Britų „The Observer" rašo:

„Kancleris Erhardas, kalbėdamas savo partijos kongrese, pasirinko nepopuliarų ėjimą, tvirtindamas, kad tie Hitlerio laikų valdininkai, „kurie žudė ar kankino žmonės, kurie apiplėšinėjo ar šantažavo ir buvo išvirtę nusikaltėliais, turi būti nubausti". Susidurdamas su tam tikru spaudimu, jis atmetė pasiūlymą amnestuoti tuos buvusius nacius, kurie įvykdė nusikaltimus maždaug prieš 20 metų. Jis nusprendė, kad vis tiek, kokios ilgos ir baisios bebūtų tos bylos, jos yra būtinos parodyti Vokietijos gyventojams anuos baisius nusikaltimus ir kančias, kurias jiems suteikė jų pačių tautiečiai ir jų pačių vardu veikdami. Pažymėtina, kad vyresnioji karta nori užmiršti praeitį, o kaip tik jaunoji vokiečių karta yra įsitikinusi, jog tik šituo būdu bus galima sudaryti sąlygas garbingai žiūrėti į ateitį".

HABSBURGŲ ŠEŠĖLIS

Tokios nuomonės yra austrų „Das Volksblatt", Habsburgų atstovui Otto pareiškus pretenzijas į sostą. Laikraštis rašo:

„Baigti su tuo Habsburgų keliamuoju triukšmu! Austrija turi rimtesnių reikalų. Po sudėtųjų aukų ir iškentėtųjų skausmų prisikeliančiai Austrijai nereikalingi nei monarchija, nei kaizeris. Tolimesnis dairymasis dėl to pro langus gali baigtis tik tuo, kad mūsų tauta pasauliui pradės atrodyti perdėm juokinga. Dr. Withalmo pareiškimas, kuriame jis išaiškino akiplėšišką politinį Dr. Habsburgo ėjimą, vien tik paaštrins galimybes koalicijai sudaryti. Dr. Klausas turi pritarimą naujai vyriausybei sudaryti, ir jei ne tas Habsburgo įsimaišymas, tai nebūtų ko jos baidytis ir socialistams".

DE GAULLE'IS MEKSIKOJE

Dėl Prancūzijos prez. de Gaulle'io kelionės į Meksiką austrų „Arbeiterzeitung" rašo:

„Kaip de Gaulle'io žvilgsnis krypsta į praeitį, rodo toji aplinkybė, kad jis grąžino Meksikai prieš šimtą metų paimtų porą vėliavų. Tai riteriškas mostas tokiu metu, kai jokia prancūzų kariuomenė jau ne bekovoja Meksikoje. O pabuvojęs Meksikoje jis aplankė dar ir savo kolonijas — Gvijaną, Gvadelupą ir Martiniką. Jungtinės Valstybės, kaip žinia, Lotynų Amerikoje neturi jokių kolonijų".

Šveicarų „Der Bund" rašo:

„Kai jis dabar siūlosi į naujus partnerius Lotynų Amerikai, tai visokiu atveju daug geriau ir laisvajam pasauliui priimtiniau, negu jo neteisėtas flirtas su Rytais, kuriems kartu su Vašingtonu pastoviai tam tikrą priešiškumą rodo ir Lotynų Amerika. Jei de Gaulle'is, maišydamasis Lotynų Amerikos politikoje, siekia sau prestižo, didžiosios valstybės vaidmens pripažinimo ir gali sukelti Vašingtoną prieš save, bet jis gali ten ir teigiamai pasireikšti".

PASAULYJE

— Kawanašio mieste Japonijoje gaisras sunaikino 160 namų.

— V. Vokietijoje kas penkioliktas suaugęs gyventojas turi vertybinių popierių (1960 m. turėjo tik kas 28-tasis).

— Tel Avive, Izraelyje, buvo sustabdyta vokiška filma „Die Fledermaus" (Šikšnosparnis), nes paaiškėjo, kad smulkų vaidmenį turinti Marika Roekk yra priklaususi nacių partijai, o jei filmoje vaidina naciams priklausęs artistas, tai Izraelyje cenzūra tokių filmų nepraleidžia.

— Reikalaudami pakelti atlyginimus ir pagerinti darbo sąlygas, buvo sustreikavę ir sustabdę darbą Milano Scalos, Romos operos ir Neapolio San Carlo operų scenos darbuotojai ir choristai.

— Du ispanai ir argentinietis Briuselio apylinkių bažnyčiose Belgijoje išvogė paveikslus ir kulto priemones, o sugauti pareiškė, kad jie norėję sudaryti pinigų ispanų pabėgėliams sušelpti.

— JAV-se paleista į apyvartą 26 mil. pusdolerinių monetų su J.F. Kennedžio paveikslu.

— Daktarai skelbia, kad Graikijos karalius mirė vėžiu.

— Darydamasi pinigo mokėti už kviečius, Sov. Sąjunga kovo 27 d. atgabeno į Paryžių aukso už 3.800.000 svarų.

— Dėl smarkaus lietaus užkliuvęs už Vezuvijaus kraterio krašto (Italijoje), sudužo keleivinis lėktuvas, ir žuvo 47 asmenys.

1.200 valandų rusų kalbos ir literatūros pamokų

(E) Maskvos „Izvestijose" vykstant diskusijai dėl švietimo ir keliant klausimą, kiek laiko turi tęstis mokslas vidurinėse mokyklose, vasario 22 d. paskelbtas režiminio švietimo ministerio Lietuvoje M. Gedvilo pasisakymas. Jis nurodė, kad Lietuvoje esama mokyklų, kuriose dėstoma lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis. Pasak Gedvilą, kiekvienoje lietuviškoje ir lenkiškoje mokykloje visi moksleiviai be išimties turi mokytis rusų kalbą ir literatūrą (tuo būdu lenkiškose mokyklose vaikai mokosi keturių kalbų — lenkų, rusų, lietuvių ir kurią nors užsienio). Gedvilas pabrėžė: rusų kalba tapo mūsų antrąja gimtąja kalba, mes ir toliau gilinsime jos mokymą mokyklose. Esą, tik tuo būdu galima išauklėti „išlavintus komunizmo statytojus".

Čia pat Gedvilas pažymėjo, jog rusų kalbos ir literatūros mokymas per visą mokslo kursą sudaro daugiau kaip 1.200 valandų, arba beveik ištisus mokslo metus. Toliau jis sako, kad vaikai Pabaltijo kraštuose labiau apkrauti, nes čia mokyklos atsidūrusios sunkesnėje padėty, negu Rusijos Federacijoje, ypač kai teko įvesti gamybinį apmokymą. Jo nuomone, rusų kalbos ir literatūros, istorijos ir geografijos programos turėtų kiek skirtis nuo programos Rusijos Federacijoje, ir dar jis pasiūlė mokymo laiką vidur. mokykloje pratęsti ne mažiau kaip vieneriems metams.

Jaunus specialistus — į kolchozus

(E) Technikumus baigę varoviškai būdu raginami vykti dirbti į kolchozus. Tuo reikalu, partijos paraginti, Buivydiškių žemės ūkio technikumo komjaunuoliai ir „visi moksleiviai" priėmė kreipimąsi. Lietuvos KP CK Žemės ūkio biuras bematant pritarė (plg. „Tiesą", Nr. 48, vas. 26 d.) ir paragino, kad Žemės ūkio technikumų moksleiviai, juos baigę, eitų dirbti gamybon laukininkystės brigadų brigadininkais ir gyvulininkystės fermų vedėjais, ten, kur kolchozams ir sovchozams labiausiai esą reikalingi jaunieji specialistai.

Lietuvos pramonėje — įvairiausių tautybių darbininkai

(E) „Liaudies Ūkio" žurnale (Nr. 2) istorijos m. kand. K. Surblio str. apie „Respublikos darbininkų klasės struktūros kokybinius pakitimus" paskelbti duomenys apie Lietuvos pramonėje bolševikmečio metu įsigalėjusį vad. daugianacionališkumą pramonėje. Žurnalas pripažino, kad „ypač daug įvairių tautybių žmonių įsiliejo į darbininkų klasės gretas pokario metais". Nepažymėdamas, kad Lietuvon atgabenta daug rusų ir kt. darbininkų, tariamai nepakeičiamų „specialistų", žurnalas ramina skaitytojus, pastebėdamas, kad pagrindinę darbininkų dalį sudarą lietuvių tautybės žmonės.

1959 m. gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje veikiančios pramonės darbininkai pagal tautybę pasiskirstė taip: lietuvių buvo 69 proc. visų darbininkų, rusų — 15 proc., lenkų — 9.5 proc., baltarusių — 3 proc., žydų — 1,5 proc., kitų tautybių darbininkų — 2 proc. Iš kitų tautybių darbininkų paminėti dar gruzinai, latviai ir „daugelis kitų" tautybių darbininkų. „Liaudies Ūkio" duomenimis 1963 m. birželio 1 d. lietuvių tautybės darbininkų skaičius nežymiai pakilęs — jis sudaręs 71,5 proc. visų pramonės darbininkų skaičiaus (1961 m. darbininkų ir tarnautojų pramonėje buvo 235 tūkst., tik darbininkų — 195 tūkst.).

NAUJA VILNIAUS MIESTO ISTORIJA

RAŠO **DR. POVILAS REKLAITIS**

Adolfas ŠAPOKA: Senasis Vilnius. Vilniaus miesto istorijos bruožai iki XVII a. pabaigos. Išleido Tėvai Pranciškonai. Brooklyn, N.Y. 1963. 332 psl. Iliustracijos numeruotos. Kaina nepažymėta.

— — —

Autorius Vilniaus miesto istoriją pradėjo ruošti nepriklausomoje Lietuvoje. Jau 1939 m. Kaune „Židinys" paskelbė jo Vilniaus miesto istorijos apybraižą „Senasis Vilnius" 'vardu (Nr. 10, psl. 324-341). Karo metu Lietuvoje autorius skaitė Vilniaus miesto istorijos kursą. Šitų paskaitų rankraštis, kurį autorius pasiėmė tremtin, aprūpintas išnašomis, buvo įteiktas „Aidų" žurnalo „mokslinio veikalo premijai" gauti, kuri buvo pripažinta 1956 m. Veikalo išleidimo imtasi po autoriaus mirties 1961 m. Miręs istorikas knygos priekyje pagerbtas portretu, o pabaigoje „Knygos autorius" titulu prijungta leidėjų paruošta ilgoka A. Šapokos biografija (psl. 263-305). Kas leidinio redaktorius — nepažymėta. Nežinomasis redaktorius originaliniam tekstui davė naują poskyrių padalą ir antraštes. Tokiu būdu knyga gavo sekančius skyrius: I. Lietuvos sostinės klausimas, II. Vilniaus miesto pradmenys, III. Miestas ir pilis, IV. Vilniaus miesto santvarka, V. Vilniaus augimas, VI. Vilniaus apsauga, VII. Vilniaus aprašymai, VIII. Bajorijos priespaudoje, IX. Vilniaus nelaimės (iš viso 260 psl.). Redaktorius dar pridėjo bibliografiją, asmenvardžių ir vietovardžių rodykles.

Naujų archyvinių tyrinėjimų autorius užsienyje pravesti negalėjo, nebuvo jų daręs ir Vilniuje karo metu. Knyga parašyta pasiremiant literatūra, kuri buvo paskelbta iki karo pradžios daugiausia lenkų kalba. Tokios gi yra apsčiai: ne tik speciališkų tyrinėjimų, bet ir apibendrinančių veikalų, imkim, pvz., M. Lowmianskos „Vilnius prieš maskviečių invaziją 1655 m." (1929), kurioje nurodyta visa senesnė literatūra. Toliau XVII a. neina ir autorius, tik du paskutinieji skyriai trumpai meta žvilgsnį į XVII a. antrą pusę ir XVIII a., gi XIX - XX a. visai neliečiami. Taigi, plačios, moksliškos ir iki mūsų dienų privestos miesto istorijos dar neturime ir vargiai ar greit turėsime.

Verta prisiminti, kad dvi stambiausios Vilniaus miesto istorijos buvo parašytos dar romantizmo laikais lenkų kalba: M. Balinskio „Vilniaus miesto istorija" du tomai 1836 ir 1837 (334 ir 290 psl.) atvesta tik iki Stepono Batoro laikų (iki 1586) ir J.I. Kraševskio „Vilnius nuo jo pradžios iki 1750" keturios dalys dviejuose tomuose 1840 ir 1842 (478 ir 528 psl.). Abu istorikai savo veikalus rašė tuo pačiu laiku; Kraševskis savo istorijos įžangoje net nusiskundė: „Nežinojau, kad p. Balinskis nuo seno panašaus turinio veikalą ruošė"... Šiandien abu šitie veikalai didelės retenybės, bet jų mokslinė vertė nepaseno ir nepasens, nes daug jų panaudotų archyvinių šaltinių jau žuvo; daug duomenų iš jų pasėmė ir A. Šapoka. Beje, 1962 m. pavergtos Lietuvos Mokslų Akademijos darbų apyskaitoje pranešta, kad „patiekta spaudai" plati Vilniaus miesto istorija. Nereikia daug aiškinti, kad šitoji bus sufalsifikuota, užtempta ant marksizmo kurpalio, neobjektyvi. Šito akivaizdoje A. Šapokos Vilniaus miesto istorija reikšminga aukštesniu objektyvumo laipsniu: nelietuviškąją tyrinėjimų medžiagą jis kaip lietuvis traktuoja kritiškai, bet sąžiningai, nors ne visoms problemoms skiria vienodo dėmesio. Didesnio išryškinimo ir precizavimo, pvz., galima būtų pageidauti tautybių klausimuose. Kalbėdamas apie XIV a. miesto dalis, autorius (psl. 48) tvirtina, kad vad. „Didžiojo miesto" gyventojų masę sudarė autochtonai lietuviai, bet, deja, neparemia šito tvirtinimo jokiu dokumentu, kuris galėtų neleisti „Didžiojo miesto" (Vilniaus miesto dalies) tapatinti su Vygando Marburgiečio kronikoje pažymėtojo „Civitas ruthenica" (Scriptores Rerum Prussicarum II 623). Kitoje vietoje (psl. 137) autorius, kalbėdamas apie pirklius Aleksandro laikais, rašo: „Buvo įsikūrusių danų, olandų, anglų", bet vėl nepateikia jokių įrodymų ir net nenurodo, kokioje proporcijoje šitie Vilniaus danai, olandai ir anglai buvo su kitų tautybių pirkliais, kurių autorius plačiau neaptaria, ko objektyvi miesto istorija vis dėlto reikalautų. Gaila, nes nutylėjimai nepateikia mums realių argumentų, kurie mums reikalingi atremti svetimtaučių tezėms.

Autorius buvo konstitucinės teisės istorijos specialistas, todėl natūralu, kad jo priėjimas prie miesto istorijos pirminės reikšmės teikia miesto statuso ir teisinės santvarkos klausimams, mažiau dėmesio skirdamas topografijos, kuriavos ir materialinės kultūros faktų nagrinėjimui; neišryškinamos urbanistinės sąvokos, kaip, pvz., „pilis" (plg. klaidinantį poskyrio pavadinimą „Pilies aplinka", kuriame kalbama kaip tik apie pilį, apie pačios pilies teritoriją, o ne jos aplinką!). Miesto planinės medžiagos autorius neanalizavo ir nedavė jokių direktyvų vaizdinei dokumentacijai, palikdamas ikonografiją sutvarkyti leidėjams.

Iliustracijų trys ketvirtadaliai liečia architektūros paminklus. Miesto istorijos veikalo iliustravimas turėtų būti įvairesnis. Trūksta burmistrų, palatinų ir vyskupų portretų, privilegijų nuotraukų, įvairių amatininkų išdirbinių, trūksta net miesto antspaudo ir herbo: šv. Kristoforo. „Bibliografija" pavadintame literatūros sąraše trūksta visos eilės Vilniaus miesto istoriją nagrinėjančių naujesnių darbų, bet įterpta nemažai knygų pavadinimų, kurios su Vilniaus miesto istorija neturi nieko bendra.

STUTTGARTO LIETUVIŲ ŽINIOS

Vokietijoje iki šiol ėjo net keletas rotatorium spausdinamų leidinių. Krašto Valdyba leidžia „Informacijas". Hamburge kun. V. Šarka leidžia informacinį leidinį „Aušros Vartus". Kaiserslauterno apylinkė yra leidusi savo informacinį leidinį. Šiais metais Miuncheno apylinkė pradėjusi leisti „Žinias".

Kai kurie tų leidinių pasiekia ne vien tik savo apylinkės lietuvius, bet siuntinėjami ir didesniems laikraščiams.

„Europos Lietuvį" kaip tik dabar pasiekė dar vienas naujas informacinis leidinys iš Vokietijos — „Stuttgarto Lietuvių Žinios" Nr. 1. Leidinys simpatiškai tvarkomas R.E. Maziliausko.

Minėdami K. Donelaičio 250 m. gimimo sukaktį, spausdiname jo METŲ ištrauką.

Kristijonas Donelaitis

PAVASARIO LINKSMYBĖS

Jau saulelė vėl atkopdama budino svietą
Ir, žiemos šaltos triūsus pargriaudama, juokės.
Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo;
Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto.
Tuo laukus orai drungni gaivindami glostė
Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė.
Krūmai su šilais visais išsibudino keltis,
O laukų kalnai su kloniais pametė skrandas.
Vislab, kas rudens biaurybėj numirė verkdams,
Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikint.
Žiurkės su šeškais iš šalto pašalio traukės.
Varnos ir varnai su šarkomis irgi pelėdoms,
Pelės su vaikais ir kurmiai šilumą gyrė.
Musės ir vabalai, uodai su kaimene blusų
Mus jau vargint vėl pulkais visur susirinko
Ir ponus taip, kaip būrus, įgelt išsižiojo.
Bet ir bitins jau šeimyną savo pabudint
Ir prie darbo siųst bei ką pelnyt n'užmiršo.
Tuo pulkai jų pro plyšius išlįsti pagavo
Ir lankstydami su birbynėmis žaisti pradėjo;
O vorai, kampuos sėdėdami, verpalus audė
Irgi medžiot tinklus tyloms kopinėdami mezgė.
Bet ir meškos ir vilkai šokinėdami džiaugės
Ir suplėšyt ką tyloms į pagirį traukės.

VELYKINIS „ŠALTINIS"

Šių metų „Šaltinio" Nr. 2. — velykiniame — rašo Dr. V. Kaziūnas (Kad prisikeltų Lietuva), Dr. S. Žibartas (Diplomato V. Balicko sukaktis), J. Kuzmickis (Atgailojantis poetas), kun. P. Girčius (Paulius VI Palestinoje), L. Venckus (Klaipėdos krašto netekimas), V. Jonaitis (Statymas ir griovimas), L. Švalkus (Didžiuoju skausmo ir garbės keliu), A. Tyruolio, F. Kiršos, V. Šlaito, Č.V. Obcarsko, D. Sadūnaitės-Sealey ir M. Vaitkaus eilėraščiai, Šaltinėlio skyrius mažiesiems ir kronikos skyrius (Iš mūsų gyvenimo).

DAR NE PER VĖLU!

Velykos jau praėjo. — Vieni jas atšventė su Kristum, minėdami Kristaus prisikėlimą, tikėdami į Jo prisikėlimą. Kiti gi šventė be Kristaus, netikėdami į Jį, ar negalvodami apie Jį. Buvo ir tokių, kurie gal ir tikėjo, bet tik šiek tiek; kurie gal šventė, bet mažai Kristų prisimindami. Ir jų Velykos nebuvo tikros Velykos; buvo tik įprasta savaitinė nedarbo diena, bet ne Kristaus prisikėlimo šventė, ne Velykos. Tikrų Velykų jie dar neturėjo.

Bet dar nevėlu!

Štai apaštalas Tomas. Jo Velykos buvo tik aštuntąją dieną po Velykų. Jis nebuvo kartu su kitais apaštalais, kai prisikėlęs Kristus jiems pasirodė Velykų dieną, ir jis nenorėjo į Prisikėlusįjį tikėti. Iš nusiminimo, ar iš užsispyrimo, ar iš nepasitikėjimo savo broliais — apaštalais. Bet aštuntąją dieną ir jam Kristus pasirodė — Tomas matė, tikėjo, džiaugėsi: tai buvo jo Velykos. Vėliau, bet dar nebuvo per vėlu.

Nors jau aštuonios dienos praėjo — dar ne per vėlu Velykas švęsti tiems, kurie iki šiol jų dar neturėjo.

Jei kas Prisikėlimo šventėje buvo užmiršęs Prisikėlusįjį, dar ne per vėlu Jį prisiminti ir Jį pasveikinti.

Jei kas Velykoms nebuvo paruošęs savo širdies ir nesutvarkęs savo sąžinės ir nepataisęs savo kaltės — dar ne per vėlu. Ateis laikas, kada bus per vėlu, bet kol kas tas laikas dar neatėjo.

Jei kas buvo nusilpęs tikėjime ir paskendęs tuščiose pasaulio pramogose ir susipainiojęs nuodėmingose pasaulio pinklėse — dar ne per vėlu atsinaujinti tikėjime, pasisemti naujų dvasios jėgų iš krikščioniškos Velykų šventės ir drąsiai žiūrėti į ateitį.

Atvelykio sekmadienio Šventose Mišiose skaitomas Šv. Jono Apaštalo laiškas: „Tai yra nugalėjimas, kurs nugali pasaulį, mūsų tikėjimas. Kas gi yra, kurs nugali pasaulį, jei ne tas, kurs tiki, kad Jėzus yra Dievo Sūnus" (1 Jo. 5,4s.).

Velykinis įsitikinimas, kad Kristus prisikėlė iš numirusių, kad Kristus yra tikrai Dievo Sūnus — tas įsitikinimas padaro Velykas mirties ir pasaulio pergalės šventę.

Kas gi nespėjo pergalėti Velykose — tegul pergali vėliau: kol kova nebaigta, niekada nėra vėlu pergalėti.

O po pergalės šventės: šventė praėjo, bet pergalės pasekmės pasilieka — dabar tik svarbu gyventi pergalėje. Ir dėl to Bažnyčios malda Atvelykio Mišiose: „Suteik mums, Viešpatie, kad, Velykų šventes praleidę, išlaikytumėm, Tau padedant, velykinę dvasią papročiuose ir gyvenime".

Kunigas Vincas

* * *

Rekolekcijos ir pamaldos 4 psl.

ŠATRIJOS RAGANA

VIKTUTĖ

APYSAKA

(7)

Daug tą vakarą kalbėjau su daktaru. Klausiau, kaip patinka vieta ir mūsų kraštas, apie praktiką. Jis sakės turįs daug darbo, daug visokių atsitikimų pasakojo iš savo praktikos, kartais juokingų, kartais liūdnų. Kalba jis įdomiai ir sąmojingai, malonu klausyti. Užvis gal dėl to malonu, kad kiekviename jo pasakojime matyti tokia gili žmonių meilė ir noras palengvinti jų vargus.

Turįs nemaža knygų, klausė mane, ar nenorėčiau jomis naudotis.

— O gal tamsta norėtumei arčiau su Lietuvos istorija susipažinti? — paklausė. — Turiu gerų studijų šioje srityje. Išleistos jos naujai, iš geresnių šaltinių už tuos, kuriais pasirėmę lenkai rašydavo apie mūsų tautą.

Atsakiau, kad jei tik duotų, kur aš nenorėsiu! Viskas, kas liečia Lietuvą, labai man įdomu. Norėjau jį paklausti, ar neturi kokių lietuviškų knygų, bet, jam pačiam apie tai nepaminėjus, nedrįsau. Patiko jis man dar labiau: išlavintas, protingas, linksmas. Nedaug tesveria žmoguje išoriniai dalykai, tačiau labai mėgstu visur švelnumą ir grožį: švelnius jausmus, gražius judėjimus —trumpai sakant, estetišką apsiėjimą. Malonu žiūrėti, kaip jis kiekvienam švelnus ir su kiekvienu meilus. Ir matai aiškiai, kad tas švelnumas kyla ne iš kodekso „comme il faut", bet iš noro mąstyti daugiau apie kitus, nekaip apie save. Malonu žiūrėti ir į jį patį: juodai apsivilkęs, taip gražiai atrodė, nors tapyk. Buvo tai tikras muzikos vakaras; dainavo solo viena ponia labai daug gražių dainų, dainavome paskui choru. Daktaro balsas skyrės nuo kitų: minkštas toks, grynas tenoras. Laikas greit bėgo; nepajutau, kaip atėjo antra valanda ir reikėjo grįžti namo.

Naktis, kaip pasakoje: šviesi, tyli... Visur tylu tylu ir balta... tik skamba varpelis, pririštas prie arklio važiuojančios priešakyje mamos ir retkarčiais purkščia žirgeliai... Man ir liūdna rados, ir linksma, ir gaila... Sunku buvo sėdėti ramiai... Norėjau dainuoti, svajoti, verkti... Girdėtos melodijos nedavė man ramumo, reikėjo jas išdainuoti. Pradėjau pirmiau piano, paskui vis crescendo, išdainavau visas girdėtąsias šį vakarą dainas, paskui pradėjau seniai žinomas, net gerklę ėmė skaudėti, kol privažiavome miesčiuką. Tada nutylau. Daktaras mostelėjo su kepure, sušuko „laba naktis", ir nulėkėme namo. Laikas buvo miegoti, tačiau mačiau auštant... Nežinau pati, kas man buvo... Ausyse vis skambėjo dainos, akyse vis stovėjo... daktaras... Supykau ant savęs, su mielu noru būčiau save išpėrus! Mano nelaimė, kad esu tokia, kaip ištempta styga: tik palytėk — kaip suskambės, skamba ir skamba. Pamačius ką gražų ar išgirdus — nėra ramumo ilgam laikui...

Šiandien jau praėjo ta „variacija". Nurimau, ištuštėjo akys ir ausys, dėkui Dievui. Gerai, laiko nėra svajoti: pabaigus pamokas su Kaziuku, turėjau daug darbo svirne su grūdais.

Gruodžio 1 d., antradienis.

Buvau pas Kasperus. Vargingi žmonės! Turi savo trobelę ir daržo sklypelį, bet sunku iš to pragyventi. Pats senas jau, nebegali sunkiai dirbti, vaikų būrys, o pati guli dabar serganti. Tur būt, džiova, nes dažnai kraujai eina iš burnos ir krūtinę skauda. Per vasarą dar laikės, bet dabar atsigulė. Sudžiūvo, kaip lenta, kosi taip, kad negalima tvertis troboje; bet apetitą turi, kad tik būtų ką valgyti. Nunešiau jai geros duonos ir pyrago. Čia pat turi daktarą, o neina pas jį. Žinoma, žmonės neturtingi, neturi iš ko užsimokėti. Pasakiau, kad daktaras neims, tur būt, nieko ir liepiau jį atvesti pas ligonį. Sumaniau siųsti jai pietus kasdien; nuo mūsų visados palieka valgių, galima bus patiekti pietus ir Kasperienei. Įsakiau seniui, kad kasdien ateitų pasiimti.

Gruodžio 2 d., trečiadienis.

Vakaras šiandien tikrai rudeninis. Tamsu, nors durk į akis, vėjas pučia, tarsi namus tuojau sugriaus, vaitoja, dejuoja, švilpauja, ūžia visokiais balsais. Yra sakoma, kad svetys tokiame laike visados labai mielas. Iš tikrųjų — mūsiškis buvo labai, labai mielas.

Mums begeriant arbatą, kažin kas įėjo į saloną. Žiūrime — daktaras su smuiku ir ryšeliu gaidų ir knygų. Nustebome, kaip drįso keliauti tokiame laike. O jis juokdamasis atsakė:

— Vėjas atnešė! Toks baisus koncertas lauke, kad vienam sėdėti pasidarė nemalonu. Mėgstu, sėdėdamas šiltame kambaryje, klausyti tokias pūgas šėlstant už langų ir žinoti, kad man jos nieko negali padaryti, bet tik ne vienas būdamas tarp keturių sienų. O ir grumtis taip su vėju malonu, kad ir stumdo, kad ir pučia, vis nieko nepadaro: eini sau žmogus tolyn ir gana. Mažne nubloškė mane nuo tilto į Ventą...

Tetušis pradėjo kalbą apie laikraščių naujienas ir, įvažiavęs į politiką, ėmė nagrinėti kartu su daktaru Bismarko su Vilhelmu santykius ir visokias pasėkas, galinčias iš jų išeiti. Pabaigus jiems kalbėti nudžiugau:

— Mačiau, tamsta smuiką atsinešei, nors vieną sykį bene galėsime pagroti.

— Nedrįsau lig šiol. Bet kad jau tamsta darai tokią malonę ir nori man akompanijuoti, neišturėjau ilgiau.

— Kaip tai gerai! — atsiliepė mama. — Labai mėgstu smuiką su fortepijonu, o girdėti retai tenka. Prisiklausysiu bent šįvakar.

— Tai aš dabar bijau ir pradėti, — pasakė daktaras. — Tamsta manai, kad galėsi klausyti, o mane baimė ima, ar nebėgsi, kur nebus to koncerto girdėti.

Po arbatos nuėjau su daktaru į saloną.

— Atsinešiau porą duetų, — tarė jis, — ar nepabandysime? Nieko tamsta neminėjai, kad dainuoji taip gražiai. Bet dabar jau žinau. Vos išsėdėjau savo šlajukuose, grįždamas iš krikštynų. Norėjau dangintis pas tamstas ir prašyti priimti mane nors už vežėją; norėjau pritarti tamstai ir arčiau išgirsti. Bet ir taip buvo gerai... tik viena nelaimė, kad tas kelias toks trumpas!

— Ką tamsta kalbi! Aš visiškai dainuoti nemoku ir pati sau tedainuoju. Ir aš dainuočiau dabar duetą?! Ne! to nepadarysiu!

Smuikas pritraukė drėgmės, ir tuojau groti negalėjome. Paprašiau iš pradžių padainuoti ir parinkau „Dumką". Kaip jis gražiai dainuoja, tas daktaras! Balsas grynas, minkštas, lyg aksomas, jausmingas... Iš kito kambario pradėjo delnais ploti ir prašyti daugiau. Dainavo dar vieną ir dar vieną, o aš vis dar prisiklausyti negalėjau. Paskui pradėjom groti. Visi tie jo grojamieji daiktai nelabai sunkūs, matyti, technika ne per daug aukšta, bet kiekvienas tonas iš širdies liejasi, smuikas verkte verkia jo rankose.

— Garbė Dievui, — juokės pabaigęs, — kad jau pradžia padaryta; būsiu dabar drąsesnis. Visai kitas dalykas griežti su fortepijonu ir dar su tokia akompaniatore, kaip tamsta.

(Bus daugiau)

TREMTINIO DALIA

A. MERKELIS

(14)

Rugpiūčio 17-sios vidurdienį, apie 12 val., pasiekė Berlyną ir išlipo Zoologischer Garten stotyje. Telefonu pasisamdė pensioną Rankestr. Nr. 36, pas Frau Letz, ir vieni važiuoti su daiktais, kiti pėsti drauge su savo palydovu į jį nuvyko. Palydovas A. Smetoną įspėjo, kad jis tegalįs susitikti tik su plk. K. Škirpa. Jei kas pas jį norėtų atvykti ar į jį kreiptis, jis apie tai turįs pranešti palydovui. Be jo žinios negalįs išeiti net ir į gatvę pasivaikščioti. Taigi, laisvės Berlyne A. Smetona turėjo mažiau, negu Jaegerhoehe, tik maistas čia kiek geresnis ir įvairesnis.

A. Smetonos Berlyne buvimo laikas buvo ribotas ir labai trumpas. Tad skubiai reikėjo tvarkyti reikalus. Tuoj paskambino buv. nepaprastam pasiuntiniui ir įgaliotam ministrui Berlyne gen. štb. plk. Kaziui Škirpai, bet prieš porą dienų jis buvo išvykęs į Klaipėdą pasikalbėti su buvusiu liaudies vyriausybės finansų ministru inž. E. Galvanausku, kuris, nebegalėdamas toliau toleruoti tariamosios vyriausybės išdavikiškų žygių ir pats tapti savo tautos išdaviku, iš Lietuvos slaptai pasitraukė. Su juo K. Škirpai pasikalbėti buvo labai svarbu dėl bendros politinės orientacijos, siekiant Lietuvą vaduoti iš tironų nagų.

Kol Kazys Škirpa sugrįžo į Berlyną, A. Smetona turėjo kiek laiko ir progos susitikti su eile įvairių žmonių, galėjusių jį painformuoti apie Lietuvą ir lietuvius pabėgėlius. Vienas iš pirmųjų jį aplankė Leopoldas Dymša, atvykęs iš Karaliaučiaus į Berlyną susirasti darbo. Jam, Berlyne turinčiam įtakingų žmonių, tai nebūsią sunku. Palydovui pranešęs, ir šiam sutikus, pats A. Smetona pasikvietė Lietuvių Draugijos Berlyne pirmininką Stasį Kuzminską, buvusį Lietuvos pasiuntinybės Berlyne prekybos attachė. Lietuvių pabėgėlių kasdien gausėjo, o draugija dar neturėjo lėšų jiems padėti, ji tik mėgino telkti reikalingas lėšas, megzdama ryšius su įvairių kraštų Raudonojo Kryžiaus organizacijomis, ypač vokiečių, anglų ir amerikiečių. Taip pat šauktasi pagalbos ir JAV lietuvių organizacijų, bet iš jų dar nesulaukta jokio atsakymo. Aplankė A. Smetoną ir gen. štb. plk. Kazys Grinius, buvęs Lietuvos valstybės karo attachė Berlyne.

— Jam vaizdavosi liūdnos perspektyvos, — rašo A. Smetona. — Lietuviams inteligentams čia maža esą, beveik nesą vilties gauti darbo. Reikia dairytis į Ameriką, į savo ten gyvenančius tautiečius. Karas būsiąs ilgas ir nežinia kuo pasibaigsiąs. Vokiečiai elgiąsi su juo ir su kitais mūsų atstovybės žmonėmis padoriai, bet susirūpinę tik savimi. Grinius pasiūlė mus pavėžyti savo automobiliu. Jis, kaip buvęs karo attachė, vis dar tebegaunąs benzino. Tai liudija, kad Vokietijos valdžia nesanti prieš lietuvius nuteikta. Mielu noru sutikau su pasiūlymu. Vieną švendienį plk. Grinius, įsisodinęs savo mašinon mane, plk. Valušį ir mano mažąjį anūką, leidosi Potsdamo linkui. Tokia ekskursija mus prablaivino. Ištrūkus iš miesto, atsidarė vaizdas kalvelių ir slėnių, pušynėlių ir aikščių. Visur smėlis ir smėlis, o keliai, autostrados, kaip plynas, nelyginant, žiemą ledas: lygūs, platūs, žiba. Tarpais mūro pastatai, daržai ir sodai. Pasibaigia miestas, bet jis nesibaigęs: statomi nauji namai, tiesiamos naujos gatvės, valomos aikštės ant to rudo smėlyno. Va, ir Potsdamo ežeras žemais, pelkėtais krantais, asiūklių ir nendrių priaugęs. Jame nestinga ančių, narų ir kitokių paukštelių. Stebėtis reikia, kaip galėjo tokioje rudekšnoje rastis Vokietijos sostinė. Tik prūsų kietas būdas testengė sukurti tokią didžią kultūrą, tiek darbo ir pinigų įdėti. Grįžome kitu keliu. Mano anūkas neberimo, prašėsi namo. Su didžia padėka minėsiu plk. Griniaus įvykdytą sumanymą.

Smetonus atlankė ir Jurkūnas, pirma tarnavęs Lietuvos pasiuntinybėje Taline, o, bolševikams užgrobus Estiją, atvyko į Berlyną ir dirbo pasiuntinio K. Škirpos jam pavedamą darbą. Žmogus šnekus ir A. Smetonai daug pripasakojo, kaip Lietuvos pasiuntinybė buvus ginama nuo bolševikų smurtininkų.

Sekančią dieną iš Karaliaučiaus į Berlyną parvyko J. Tūbelienė ir sustojo kitame pensione, nes tame, kur gyveno Smetonų šeima, nebebuvo laisvų kambarių. Ji netrukus pas Smetonus atėjo drauge su Fraulein Dr. Blesch, bavariete, tarnaujančia Auswaertiges Amt. A. Smetona su ja buvo pažįstamas jau Didžiojo karo metu, kai ji tada Berlyne dirbo Centro Katalikų Partijos vado Matthias Erzberger politiniame biure, ir A. Smetonai tekdavo jame su įvairiais reikalais būti. 1919 m., kuriant Lietuvos valstybės aparatą, ji buvo pakviesta į Užsienio Reikalų Ministeriją ir ten kurį laiką dirbo, o jos brolis inžinierius, dabar vieno fabriko vedėjas, yra tarnavęs Lietuvos Finansų Ministerijoje. Fraeulein Dr. Blesch labai apgailestavo Lietuvą ištikusią skaudžią nelaimę, bet apie politiką vengė kalbėti.

— Kai rūgojome prieš Sovietų Sąjungą, taip barbariškai slegiančią pavergtąsias tautas, ji tylėjo, nereiškė savo nuomonės, nors širdyje, spėjome, sutiko su mūsų vertinimu, — rašo A. Smetona. — Iš tokio jos elgesio matyti, jog vokiečiams užginta liesti Sovietų Sąjungos santykius su Vokietija.

Fraeulein Dr. Blesch labai sielojosi lietuvių vargais ir teiravosi, kaip ir kur Smetonų šeimos nariai ketiną gyventi. Ypač ji buvo susirūpinusi rasti darbo J. Tūbelienei. Tačiau ši dar nebuvo galutinai apsisprendusi, ar pasilikti Vokietijoje, ar keliauti į Jungtines Amerikos Valstybes.

Kartą palydovas sutiko leisti A. Smetonai su A. Valušiu vienu du pasivaikščioti. Vienoje gatvėje juodu sutiko plk. Oskarą Urboną, beinantį su žmona ir sūnumi. Įsišnekus, plk. O. Urbonas papasakojo, kad pasprukęs iš Lietuvos, buvęs Garbėnų stovykloje, o dabar Berlyne dairąsis darbo sau ir savo sūnui, studentui. Jis tikįsis jo gauti. Pats plk. O. Urbonas, kilimo vokietis, bet glaudžiai suaugęs su Lietuva ir jos kultūra, dalyvavęs nepriklausomybės kovose; jas laimėjus, palikęs kariuomenėje, ilgai joje tarnavęs ir tik prieš kelerius metus išėjęs atsargon. Besikalbant apie Lietuvos nelemtuosius įvykius, kurie baigėsi jos inkorporavimu į Sovietų Sąjungą, plk. O. Urbonas pastebėjo būdingą faktą, kad dauguelis lietuvių inteligentų iš dviejų blogių mažesniu laikė patekti į rusų, negu į vokiečių vergovę, nes rusai mažiau kultūringesni ir tuo pačiu mažesnis pavojus nutausti. Toks inteligentų nusistatymas gal ir turėjęs įtakos, kad nebuvę pasipriešinta bolševikams. Kuris iš tų dviejų blogių mažesnis, tuomet tegalima buvo spėlioti. Netrukus paaiškėjo, ,kad abu labu tokiu: vietoj anksčiau rusų ir vokiečių vartoto nutautinimo, bolševikai ir naciai pradėjo naudoti genocidą.

(Bus daugiau)

BUVO TAIP

Maskvos okupuotos, komunistų valdomos Lietuvos spaudoje ir knygose, kartkartėmis ir pačios Maskvos leidžiamuose svetimomis kalbomis žurnaluose užpuolami daugiau ar mažiau lietuvių tautai pažįstami asmenys, savaip nušviečiami netolimos praeities istorinės reikšmės įvykiai, ypač 1941 m. vokiečių-rusų karo pradžia ir vokiečių okupacijos metai. Visai prašaunama, kai tuose įvykiuose kuriuo nors būdu dalyvavusius asmenis stengiamasi pavaizduoti tautos priešais, o jų darbus pardavikiškais. Tikime, kad verta tą metą suglaustai prisiminti, o ypač toks priminimas reikšmingas mūsų jaunajai kartai, kuri apie tai maža ar nieko nežino.

1. Raudonoji, Maskvos pasiųsta armija 1940 m. birželio mėnesį į Lietuvą atžygiavo ultimatumo keliu ir be lietuvių tautos atsiklausimo bei sutikimo. Tai buvo grynas, niekuo nepridengtas jėga silpnesniojo okupavimas. Lietuvos valstybės galva — prezidentas protestuodamas pasitraukė iš krašto ir vėliau pasiekė JAV.

2. Maskva surado Lietuvoje nepilną tūkstantį komunistų. Tačiau, teleidusi vien jų partiją, raudonosios armijos ir iš Kremliaus atsiųstų enkavedistų ir politikų pagalba pravedė vienos komunistų partijos pasiūlytų kandidatų vadinamuosius rinkimus „liaudies seimo", kuris ir buvo panaudotas įrankiu galutinai sugriauti teisinę senosios Lietuvos respublikos santvarką, prijungiant ją prie TSRS ir įvedant „didžiosios tėvynės" stalininę konstituciją. Tuo pačiu metu ir tuo pačiu keliu tas buvo padaryta Latvijoje ir Estijoje.

3. Vokiečiams pradėjus karą su TSRS ir komunistinei administracijai bėgant, aktyvusis lietuvių tautos elementas ėmėsi žygių Lietuvos respublikos teisinei santvarkai atstatyti ir krašte tvarkai palaikyti.

4. Jei taip norima, tai ir TSRS 1936 m. konstitucijos §17 davė teisę kiekvienai sąjunginei respublikai pasitraukti iš TSRS narių. Tačiau pabrėžtina, kad Maskvos karo metu įvykdyto Lietuvos respublikos okupavimo, be Vokietijos, niekas nebuvo pripažinęs, o Lietuvos tariamojo „liaudies seimo" sprendimo ir šiandien joks, kad ir palankiausias Kremliui, tarptautinis teismas neišdrįstų išaiškinti teisiniu lietuvių tautos valios aktu. Valstybinės ir tarptautinės teisės požiūriu todėl TSRS konstitucija 1940 m. buvo ir po II-jo Pasaulinio karo vėl yra svetimo okupanto tautai prievartos būdu primesta.

5. Visai todėl natūralu, kitaip ir negalima įsivaizduoti, kad lietuvių aktyvistai, atsiradus progai (dėl vokiečių-rusų karo), pagarsino Lietuvą grįžtant prie senosios valstybinės santvarkos (kitais žodžiais, Kremliaus jėga suspenduotą atstatant) ir paskelbė laikinąją vyriausybę su mūsų pasiuntiniu Berlyne plk. K. Škirpa priekyje. Pastarojo vokiečiams neišleidus, jį pavadavo prof. J. Brazaitis.

6. Tvarkai palaikyti susidarė Vietinės Apsaugos Štabas. Mano parašu, —slapyvardžiu A. Kaunas, — to meto Vietinės Apsaugos Štabo viršininko per Kauno radiją buvo pagarsinti šie įsakymai:

a) Visur susiorganizuoti vietinės apsaugos daliniams, kurie rūpinasi gyventojų ir privataus bei valstybinio turto apsauga.

b) Vietos administracijos ir policijos tarnybą perimti išlikusiems seniesiems, nepriklausomos Lietuvos pareigūnams. Tokių nesant, juos laikinai paskirti vietinio apsaugos dalinio vadovybei.

c) Kauno apsaugai skelbiama mobilizacija visų mieste išlikusių karininkų ir puskarininkių.

Mobilizaciją vykdė Vietinės Apsaugos Štabo paskirtas Kauno miesto komendantas mj. Biknaitis. Birželio 26 d. susirinkus vyriausybei, ėmėsi ji tvarkyti. Kauno komendantu krašto apsaugos ministerija paskyrė plk. J. Bobelį, mjr. Biknaitį palikdama pavaduotoju. Teisiškai tą dieną nustojo veikęs ir Vietinės Apsaugos Štabas. Faktiškai veikė iki birželio 30 d.

Birželio 27 d. buvau paskirtas mūsų vyriausybės ryšio karininku prie vokiečių karinės vadovybės. Kaune feldkomendantas buvo austras gen. Pohl, jo pavaduotojas mjr. Hentschel. Patyrus, kad ginklas daugelyje vietų yra patekęs į neatsakingų asmenų rankas, teko tuo susirūpinti. Birželio 28 d. buvo suredaguotas ir per Kauno radiją pagarsintas įsakymas, liepiąs civiliams ir buvusiems kariškiams atiduoti ginklus komendantūroms ar vietinės apsaugos štabams. Išimtis buvo padaryta Jonavos rajonui ir vietovėms, kurios dar vokiečių kariuomenės neapvaldytos. Kaune tačiau ginklus turį, ypač buvę nepriklausomos Lietuvos kariškiai, gen. Pohl įsakymu turėjo būti apjungti į savisaugos batalionus. Jie būsią reikalingi, taip aiškino feldkomendantas, krašte tvarkai palaikyti. Mūsų to meto laikinoji vyriausybė tačiau galvojo, kad tai yra užuomazga atsikūrusios Lietuvos kariuomenės, ir tam reikalui vadovauti paskyrė plk. A. Butkūną. Grįžęs iš Vokietijos (ten jis buvo pabėgęs, Maskvai okupavus Lietuvą), gen. St. Raštikis ėmė eiti krašto apsaugos ministro pareigas. Vietinės apsaugos štabo vadovybė jį pasveikino, grąžindama į jo rankas Vilniaus kardą ir asmeninį albumą, kurie buvo surasti NKVD patalpose Kaune. Įteikimas vyko vyriausybės patalpose, dalyvaujant krašto apsaugos ministro adjutantui plk. K. Pranckoniui. Simboliškai tuo buvo pareikšta ir trumpu žodžiu pasakyta, kad 1941 m. partizanai buvo paėmę ginklą tik Lietuvos reikalui ir jį grąžina teisėtai vyriausybei, laukdami tolimesnio josios vadovavimo.

7. Birželio 29 d. gen. Pohl pranešė, kad yra gautas iš Berlyno įsakymas Lietuvos žydus apgyvendinti atskirose stovyklose. Kauno žydus esą reikalinga apgyvendinti Gaižiūnų poligone. Komendanto plk. J. Bobelio ir miesto burmistro K. Palčiausko buvau pavestas išaiškinti gen. Pohl, kad užnugario saugumui nepatikimas elementas yra pasitraukęs iš krašto. Šiaip jau su žydais lietuviai yra dalinęsi tais pačiais vargais, todėl jų nereikėtų išskirti iš kitų krašto gyventojų ir izoliuoti. Aiškinantis ir įtikinėjant nieko nepasiekta. Atsakymas — taip įsakyta iš Berlyno. Žydams nieko neatsitiksią, tik jie iki karo pabaigai turį išlikti izoliuoti. Dėl maisto tiekimo sunkumų į Gaižiūnus ir dėl negalėjimo panaudoti jų ten jokiam produktyviam darbui buvo nusileista, kad tokia izoliacinė vieta būtų įrengta Vilijampolėje, Kauno priemiestyje.

8. Kad viskas apsivertė kitaip kaip tikėtasi, tai patyrėme vėliau. Laikinoji vyriausybė, teveikusi penkias savaites, vokiečių buvo nepripažinta, vietinei apsaugai organizuoti batalionai buvo pasiųsti į Rytus, policija pateko tiesioginei vokiečių vadovybei. Lietuviai kariai, įjungti į savisaugos dalinius, desperatiškai bandė išsisukti, bet dažniausiai be pasekmių. Pats iš ryšio karininko Feldkomendantūroje pasitraukiau 1941 m. rugpiūčio 20 d.

Už vėliau vykusius dalykus todėl jokiu būdu negali būti pakaltinta laikinoji vyriausybė nei, kaip kartais tenka skaityti lietuvių tautinei ir valstybinei idėjai priešiškoje spaudoje, prel. kun. M. Krupavičius, mjr. J. Pyragius ar bet kas kitas. Įsakomosios galios lietuviai nebeturėjo: vyriausybės nariai išsislapstė, tas pats atsitiko su Lietuvių Aktyvistų ir Vietinės Apsaugos štabų nariais bei vadovais. Mjr. J. Pyragius iš viso tebuvo pasirodęs tuo metu Lietuvoje tik kelioms dienoms ir niekur neprisidėjo, sprendžiant lietuvių reikalus.

9. Baigiant tenka pabrėžti, kad spontaniškas lietuvių tautos 1941 m. birželio mėnesį sukilimas yra didžia dalimi iššauktas Stalino įsakymo Serovui įvykdyti Pabaltijo kraštuose masinius areštus ir deportacijas. Su 1941 m. birželio 14 d. pradedant lietuvių tauta gyveno negirdėtos apimties suspaudimą ir terorą, juodžiausią skausmą ir neviltį. Dar paskutinieji traukiniai su deportuojamaisiais (areštuota tuo laiku Lietuvoje apie 40.000 asmenų) nebuvo prariedėję Lietuvos sienos, kai rusai buvo vokiečių užpulti ir nešė kulnus Maskvos link. Kad tokiu metu lietuviui patrankos atrodė vargonais sugrojusios, kad istorinis priešas iš Vakarų pasirodė gelbėtoju, visai suprantama. Nenuostabu: skęstantis griebiasi ir už piautuvo ašmenų.

Dėl 1941 m. birželio mėnesį mūsų politinio ir partizaninio užangažavimo kartais visokių komentarų tenka nugirsti ir iš tikrai patriotiškų lūpų. Bet ir suomiai vokiečių-rusų karo metu išėjo atsiimti tos dalies teritorijos, kuri iš jų jėga Maskvos buvo atimta. Lietuviai išėjo atsiimti prieš metus tos pačios Maskvos atimtos laisvės ir gelbėdami savo gyvybę — didesnio turto negu suomiai. Nepavyko, tai kitas reikalas, bet buvo bandyta. Būtų išmintinga, kol vyresnioji tų visų įvykių liudininkė karta tebėra gyva, ieškoti kelių neginčijamai istorinės reikšmės tiesai užfiksuoti.

A. Kaunas

(Buvusio Vietinės Apsaugos Štabo viršininko slapyvardis)

P.S. Šio rašinio autoriaus tikrąją pavardę, kilus kokiam nors ginčui, redakcija turi teisę, jei randa reikalinga, atidengti viešumai.

****

Sovietinis auksas

(Elta) Vakaruose pirkę didesnius kviečių kiekius, sovietai už juos sumokėjo auksu. Kai ligą laiką Sovietija savo aukso atsargas slėpdavo nuo vakariečių akių, pastaruoju metu pasaulio dėmesys vėl nukrypo į sovietinį auksą, ir Vakaruose pasirodė spėjimų apie Sovietų Sąjungos turimąsias aukso atsargas.

Sovietų aukso gamyba plačiau prasidėjo po revoliucijos ties didžiosiomis Sibiro upėmis, ir šiuo metu atrodo paradoksalu, kad aukso ištekliams ties Lenos upe rasti buvo pakviesti Vakarų „kapitalistai" su dabartiniu JAV Valst. departamento pareigūnu Harrimannu priešaky. Tik vėliau, atsikračius svetimųjų, sovietai aukso gamybą — ieškojimą perėmė savo žinion. Jau žinoma, kad rytiniame Sibire, ties Lenos, Kolymos ir kt. upėmis, buvo įkurtos darbininkų stovyklos, ir tuose aukso rajonuose yra dirbę ir dar dirba šimtai tūkstančių pastarojo karo belaisvių ir dar daugiau tremtinių iš įvairių Sovietijos sričių. Darbo sąlygos tose Sibiro aukso kasyklose buvo ir tebėra nežmoniškos, ir darbininkų tarpe mirtingumo nuošimtis labai didelis.

Aukso gamyba tebevyksta, jo tebeieškoma, tik toks skirtumas, palyginus su Stalino laikais, kad Uralo srityse — Sverdlovsko mieste įrengtos labiau modernios aukso kasyklos — jas jau galima palyginti su Pietų Afrikos kasyklomis.

Stalinas savo papėdininkams buvo palikęs didelius aukso išteklius, tačiau vėliau jie ištirpo beveik ligi pusės — aukso daug išleista sovietams paskubėjus su ūkine pagalba Kinijai ir kai kuriems Afrikos, Azijos (Indija) kraštams ir Kubai.

Kiek iš viso Sovietijoje gaunama aukso, kokie jo ištekliai? Vakaruose susiduriame su įvairias spėjimais bei apskaičiavimais. Britų aukso prekybos firmos Samuel Montague & Co. apskaičiavimai to aukso nurodo daugiau kaip kiti šaltiniai. Jau atsargesnius duomenis buvo pateikęs JAV kasyklų biuras, dar mažesnius išteklius nurodo slaptoji amerikiečių tarnyba (CIA) neseniai paskelbtame pranešime.

Iš apskaičiavimų galima spėti, kad Sovietų Sąjungos aukso ištekliai sieks pusę Pietų Afrikoje randamųjų atsargų, ir tas sovietinis auksas tektų įvertinti 400 milijonų dolerių per metus.

Pagal „Die Welt" (Nr. 13) paskelbtuosius duomenis, vidutiniai Vakarų aukso ištekliai per pastaruosius metus siekė 1 milijardą dol. Vien tik Pietų Afrikos ištekliai siekė 80 proc.

Jei palyginti spėjamąją sovietų pastarųjų metų aukso gamybą su viso pasaulio aukso ištekliais, tai apskaičiavus uncijomis (viena uncija — 31,1 gramo) gauname tokį pasaulinės gamybos vaizdą (milijonais uncijų):

1959 m. Pietų Afrika aukso pagamino 20,1, Sovietų Sąjunga — 10,0, Kanada — 4,5, JAV — 1,6, visame pasauly aukso rasta — 43. 1962 m. aukso pagamino: Pietų Afrika — 25,5, Sovietų Sąjunga — 12,2, Kanada — 4,2, JAV — 1,6, iš viso pasaulyje — 50,0. Tad sovietai turėtų pagaminti apie pusę Pietų Afrikos aukso kiekio ir tai sudarytų 24 proc. viso pasaulio aukso gamybos. Čia tenka pridurti, kad sovietų randamojo aukso išlaidos vienai uncijai apskaičiuojamos 70-73 dol., tuo tarpu kai aukso kaina siekia 35 dol. už unciją. Tuo būdu sovietinė aukso gamyba susijusi su dideliais ūkiniais nuostoliais.

Aukso plaukimas iš Sovietų Sąjungos į Vakarus pradėtas po karo, kai sovietai to aukso pradėjo išleisti po 75 mil. dol. per metus. Nuo 1953 m. aukso atsargos mažėjo, nes sovietai kasmet jo išleisdavo tarp 50 ir 200 mil., tačiau su pradėtaisiais kviečių pirkimais Vakaruose sovietai aukso galėjo išleisti 450 mil. dol., taigi daugiau kaip metinę aukso gamybą (420 mil. dol.).

Kokios aukso atsargos pasauly? Spėjama, kad Sovietuose jų gali būti iki 10 milijardų dol. Vakarų atsargos gali siekti apie 40 milijardų dol. — iš jų JAV turi 15,5 milijardų dol., Vak. Vokietija apie 4 milijardus dol. Tad sovietams dar toli ligi Vakarų turimųjų atsargų.

Laisvajame pasauly aukso dar turi privatūs asmenys, jo gali būti apie 15.000 tonų, arba 19 milijardų dol. vertės. Be to, nepamirština, kad Pietų Afrikos aukso gamyba nuolat auga, tad Vakarų atsargos kyla, o sovietų, pradedant 1963 m., aiškiai smunka. Tokiai padėčiai esant, netenka stebėtis, kad sovietai labai susirūpinę pakelti aukso kainą (nuo 35 iki 70 dol. uncijai) ir tuo pačiu nuvertinti dolerį. Tik tuo būdu jie pakeltų savo aukso vertę ir kiek išbristų iš ūkinių sunkumų. Netenka laukti, kad Vakarai sovietams paskubėtų su parama.

DIENOVIDINIAI IR LYGIAGRETĖS

Žemės rutulio vaizdas dienovidinių ir lygiagrečių tinkle mums atrodo visiškai natūralus, kaip ir automobilis su ratais ar eglė su savo spygliais. Tačiau šį „šydą" Žemė įsigijo visiškai neseniai — 1675 m. Iki to laiko jūreiviams buvo labai sunku. Išplaukę į atvirą jūrą, jie neturėjo jokių galimybių tiksliai nustatyti savo padėties. Todėl natūralu, kad pirmiausia geografinių koordinačių sistema buvo įvesta Britanijoje, kuri tada buvo „jūrų valdove". Jos kūrėjas — anglų astronomas Džonas Flamstidas — tada buvo Grinvičio observatorijos direktoriumi. Nulinį dienovidinį jis pravedė pro savo laboratoriją. Šiam svarbiam faktui įamžinti prieš laboratoriją buvo pastatyta akmeninė siena, o ant jos iškilmingai pritvirtintas varinis strypas, rodantis nulinio dienovidinio padėtį.

DINAMITAS

Dinamito paruošimo receptą dar 1422 m. aprašė austrų chemikas Abraomas Meningietis.

ESPERANTO KALBA

Kai Zamenhofas sudarė esperanto kalbą, jis turėjo, be abejo, gerą tikslą. Jo noras buvo pasitarnauti, kad žmonės geriau susiprastų. Dėl to jis savo naujajai kalbai pagrindu nepaėmė nė vienos gyvosios kalbos. Jei būtų paėmęs kurią nors gyvąją kalbą, tai dabar ją vartojant tauta jaustųsi lyg didesnė esanti už kitas. O tikrajam internacionalizmui tai būtų nesveikas ženklas.

Tačiau esperanto kalba įtartina atrodė sovietams. Stalino laikais esperantininkas lygiai taip pat galėjo atsidurti Sibiro mirtininkų stovykloje, kaip ir kuriai nors demokratinei partijai priklausęs ar pašto ženklus rinkęs.

Bet šiandien jau ir sovietai pripažįsta tą kalbą. Deja, pripažįsta ne kaip tarptautinio susipratimo priemonę. Mat, komunistinė Kinija pastaraisiais metais yra išleidusi esperanto kalba apie 500 knygų — romanų, poemų, politinių pamfletų ir t.t. Aišku, kad tose knygose yra daug propagandos, kuri dažnai nepalanki sovietams. Dėl to ir sovietai galutinai liovėsi įtarinėti esperanto kalbą ir patys pradėjo ja spausdinti eilėraščius ir dainas. Sov. Sąjungoje Chruščiovo leidimu jau yra susikūrę apie 400 esperantininkų draugijų. Komunistai esperanto kalbą jau priima kaip labai patogią priemonę savo propagandos reikalui.

Esperanto kalba, kaip ją mokantieji sako, nėra sunki. Jeigu ji būtų priimta visų tautų, kaip tarptautinė susisiekimo priemonė, tai labai atpigtų susižinojimas visose tarptautinėse konferencijose ir tokiuose susibūrimuose, kaip J. Tautos. Dabar sugaištama 385 valandos, kol J. Tautose išverčiama į atitinkamas kalbas, kas buvo kalbėta vieną valandą kurio nors delegato.

Iki šiol pasaulyje dar nedaug tėra žmonių, kurie moka esperanto kalbą. Manoma, kad ja gali kalbėtis tik apie 1.750.000, daugiausia intelektualų.

Ginčai dėl lankymosi tėvynėje

(E) Latvių spaudoje pastaruoju metu buvo gyvų pasisakymų dėl reikalo lankytis pavergtoje tėvynėje. Amerikos Latvių Sąjungos (ALA) Valdyboje ir spaudoje pabrėžta, kad tai jautrus klausimas. Lankytojai esą įvairių kategorijų: vieni norį aplankyti senus tėvus ar gimines, kiti pasinaudoją ekskursijų lengvatomis, dar kiti keliauja smalsumo sumetimais. Latvių organizacijos laisvajame pasauly pasisako ypač prieš tuos, kurie dėl smalsumo, be rimtų priežasčių lankosi tėvynėje. Aplamai, visus atsilankymus komunistai panaudoją savo propagandai.

Valgyk karbonadą, bet peilį pats atsinešk

(E) Kai kuriose Rygos valgyklose, pagal latvių spaudą, trūksta peilių ir šakučių. Esą, vienos tautybės svečiai linkę nuo stalų vogti ypač peilius. Dėl to Rygos „Cina" laikraštyje sausio 31 d. taip pastebėta: valgyk karbonadą, tačiau atsinešk savo peilį...

Europos lietuvių kronika

LONDONAS

MIRĖ ST. SMIRSKIS - MERCER

Kovo 29 d. Croydone, prie Londono, mirė senosios kartos lietuvis Stasys Smirskis - Mercer, 79 m. amžiaus.

Jis buvo susipratęs lietuvis. Anglijoje išgyveno apie 60 metų.

Dirbo Anglijoje kaip siuvėjas.

MOKYKLA

Lietuviškoji mokykla po atostogų darbą tęsia nuo balandžio 11 d., 2 val. parapijos salėje.

TRADICINIS MARGUČIŲ BALIUS

Balandžio 4 d. (šeštadienį) Londono Lietuvių Sporto ir Socialinio Klubo (Parapijos Salės) patalpose (345A, Victoria Park Road, London, E. 9) Londono Moterų Šventos Onos Draugija rengia

Tradicinį Margučių Balių

su įvairia ir įdomia programa, kurios metu bus premijuojami margučiai. Visi kviečiami kuo gausiau atsilankyti ir kartu dalyvauti margučių konkurse!

Pradžia: 8.15 val. vakaro.

IŠVYKA PRANCŪZIJON

D. Britanijos lietuvių ekskursijai į Paryžių, Liurdą ir Lisieux, kurią rugpiūčio mėn. nuo 16 iki 23 d. ruošia „Šaltinis", reikia užsiregistruoti iki balandžio 20 d. pas vadovą kun. J. Budzeiką, M.I.C., 21 The Oval, Hackney R., London, E.9.

Dėl smulkesnių papildomų žinių prašau pasitikslinti iš ankstyvesnių pranešimų.

Užsirašiusieji smulkesnius pranešimus gaus atskirai.

PAIEŠKOJIMAI

SIMONAVIČIUS Jeronimas, kilęs iš Medininkų k., Šimkaičių valsč., pats ar žinantieji apie jį prašom rašyti: Mrs. Vera Mikutaitytė - Budrionienė, 5815-210 St., Bayside, L.J., N.Y., USA.

LIPNICKAITĖ - ŠIBILSKIENĖ Skolė, kilusi iš Pasvalio, pati ar žinantieji apie ją prašom rašyti: B.A. Lipnickas, 24 Holmfield Lane, Nevison Leap, Pontefraet, Yorks.

MANCHESTERIS

DĖMESIO JAUNIESIEMS!

Pavasaris jau čia. O kurgi mes per žiemą kaip meškos miegojom ir nieko nežinojom, kas aplinkui dedasi?

Bet, štai, Manchesterio jaunieji klubo nariai savose patalpose pavasario proga balandžio 4 d., šeštadienį, 6 val. vak., ruošia labai įdomų pasilinksminimą, kuriam gros E. Lukšaičio jaunoji kapela.

Tad, jaunieji, netingėkit ir pas mus atskubėkit. Sumuštiniai jūsų lauks ir žaidimai jus patrauks. Laukiame.

Rengia: Manchesterio Lietuvių Soc. Klubo jaunieji nariai ir narės.

MANSFIELDAS

SUSIRINKIMAS

Kovo 22 d. įvyko metinis skyr. narių susirinkimas. Dalyvavo veik visi skyriaus nariai. Dėkui K. Bivainiui (Nottinghamo skyr. pirmininkui), kuris taip sklandžiai pravedė. Susirinkimas praėjo labai pakilia nuotaika.

Dėl negausaus narių skaičiaus skyrius labai kažko nenuveikė, tačiau įveikė suruošt Sekminių šokių vakarą, Kalėdų eglutę bei ekskursiją į Blackpoolį. Taip pat prisidėjo bei dalyvavo Nottinghamo skyr. suruoštuose minėjimuose ir pasilinksminimuose.

Skyriaus Valdyba, visiems pritariant, pasiliko ta pati: J. Beinoras — pirm., O. Hill — sekr., P. Dubosas — iždin.

Revizijos komisijon išrinkti: V. Karalius ir Z. Mikalauskas.

Linkime šitam mažam skyriui ir toliau gyvuoti.

Z. M.

LAIMINGOS KELIONĖS

M. Gelvinauskienė linki geros ir laimingos kelionės ponams A.P. Laurušonams, išskridusiems į Ameriką ir Kanadą aplankyti savo dukters sūnaus ir anūkių.

MŪSŲ RĖMĖJAI

Apsimokėdami už kalendorių, „Europos Lietuvį" ar Nidos Knygų Klubo knygas, šie tautiečiai dar yra pridėję aukų: 34 šil. P. Vilutis, 20 šil. J. Zokas, 14 šil. V. Petrauskas, po 4 šil. A. Stasaitis, S. Starka, A. Urbonas, J. Markevičius ir J. Stankevičius.

LIETUVIŠKOS PAMALDOS

KETTERINGAS — balandžio 5 d., 12 val.

DERBY — rekolekcijos: balandžio 11 d., 6.30 val. konferencija ir išpažintys, o balandžio 12 d., 10.30 val. išpažintys ir šv. Mišios su pamokslu.

BRADFORD — balandžio 5 d., 12.30 val.

REKOLEKCIJOS

Šiais metais Š. ir V. Anglijos lietuviams rekolekcijas ves Mons. Kl. Razminas iš Romos. Iš anksto prašau visus ko gausiausiai dalyvauti:

NOTTINGHAM — balandžio 11 d., 11 val. Mišios ir 5 v. p.p. išpažintis su konferencija. Balandžio 12 d. — 12.15 val.

KEIGHLEY — balandžio 14 d., antradienį, 7 v.v. St. Anne's bažn.

LEEDS — balandžio 16 d., ketvirtadienį, 7 v.v. Holly Rosary bažn.

BRADFORD — balandžio 18 d., 11 v. Mišios; 4.30 v. p.p. konferencija ir išpažintis; balandžio 19 d. — 12.30 v.

Tolimesnę rekolekcijų eigą paskelbsiu vėliau.

Kun. J. Kuzmickis

LIET. SODYBA

PAGALBOS SEKMINIŲ LOTERIJAI

Šiais metais Sodyboje per dešimtąjį Sekminių sąskrydį organizuojama didelė ir gausi loterija, kurios pelnas, be abejo, bus sunaudotas pačios Sodybos gerinimui ir pagražinimui.

Loteriją jau pernai pasižadėjo organizuoti nepakeičiama ir nenuilstanti šios rūšies darbininkė Narbutienė iš Wolverhamptono.

Visi geros valios lietuviai yra maloniai prašomi šią loteriją paremti dovanomis - fantais. Kiekviena dovana, nežiūrint kokio dydžio ar vertės ji bebūtų, bus su dėkingumu laukiama. Nuo dovanotojų dosnumo priklausys loterijos pelnas ir pasisekimas.

Maloniai prašome patiems aukoti ir kaimynus paraginti. Dovanas siųsti tiesiog į Lietuvių Sodybą šitokiu adresu:: Holiday Residence, Headley Park, Bordon, Hants.

Sodybos vedėjas

KNYGA — GERIAUSIA DOVANA

J. Gliaudos — House upon the sand — 28.6 šil.

J. Narūnė — Gintaro takai — 14 šil.

M. Katiliškis — Šventadienis už miesto — 36.8 šil.

S. Salminen — Katryna — 36.8 šil.

J. Ignatonis — Lūžiai — 22 šil.

A. Tyruolis — Metų vingiai — 22 šil.

A. Nevardauskas — Pajūriais, pamariais — 36.8 šil.

Vytauto Mačernio Poezija — 33 šil.

Taip pat priimama prenumerata lietuviškos periodikos — žurnalų ir laikraščių.

Rašyti: **DAINORA, 14, Priory Rd., Kew, Surrey.**

Ten, kur Nemunas banguoja

(Tarybinės spaudos ištraukos, kurios aiškios ir be aiškinimų)

Oi nelaimė, ką aš matau —
Širdį ver kaip yla:
Numylėtoj mano vietoj
Gyvena barzdyla.

A. Vienažindys

— — —

PIKTŽOLĖS SĖKLOSE

Statosi žmonės namus. Statosi kaime ir mieste, Vandžiogaloj ir Kaune. Ir kas čia blogo, kad statosi? Jeigu yra santaupų, nebūtina laikyti jas kojinėse. Todėl niekas nesistebi, matydamas sąžiningą žmogų už nuosavos automašinos vairo ar savo namuko verandoje kambarines gėlytes laistinėjantį.

Tačiau, pasižiūrėjus į kitus kilnojamo ar nekilnojamo turto savininkus, kartais atrodo, jog santaupų maišelis jiems iš dangaus nukrito. Pasigailėjo ponas Dievas žmogelio — ir drėbtelėjo pilną kapšą.

Kaune, Birutės gatvėje, prie antru numeriu pažymėto dviaukščio namo, jūs pamatysite susirūpinusį šeimininką. Užvertęs galvą, jis apžiūrinėja, ar perkūnas stogo kampo nenumušė, kieme patikrina, ar senos plytos koks niekadėjas nepavogė. Būkit pažįstami: tai Raseinių daržovių sėklų parduotuvės vedėjas Jakimavičius.

Automašinų sraute, Laisvės alėjoje, tur būt, nepastebėjote „Pobiedos", kurios vairą sukalioja savim pasitikintis kito namuko savininkas kaunietis P. Mockus, kuris vedėjauja daržovių sėklų parduotuvėj Alytuje.

Kad būtų pilnesnė puokštė, pridėsime dar porą gėlyčių — Lazdijų daržovių sėklų parduotuvės vedėją Martikonį ir Šakių parduotuvės — B. Docką. Jie taip pat turi Kaune po namuką. Gulbės pieno gal negeria, keptų karvelių nevalgo, bet gyvenimu nesiskundžia.

Gėda būtų skųstis. Dirba jie visi per metus tik po keturis mėnesius. Sezono metu, pagal sutartis su Kauno tarprajonine daržovių veislinių sėklų paruošų kontora, sėklas pardavinėja. Už darbą kas mėnesį gauna po 40 rubliukų. Viso labo — kokias šešiolika dešimtrublinių per sezoną. Paskui grįžta iš rajonų į Kauną. Padžiauna nuosavuose nameliuose pardavėjų chalatus. Susideda baltas rankutes ir vėl aštuonis mėnesius laukia sekančio sezono.

Žiūri į tokius darbštuolius žmogus, kuris, ir neblogai uždirbdamas, namuką surentė kapeiką spausdamas, be reikalo jos neišleisdamas, ir linguoja galvą: „Tur būt, aš nemoku gyventi. Arba tie jakimavičiai bei mockai kokius aitvarus laiko?.."

Nesitiki, kad iš tokių kuklių pajamų sezoninis pardavėjas taip galėtų gyventi. Bet vieną kartą tas sąžiningas žmogus nutaria prie savo kuklaus namelio pasisodinti lysvę agurkų. Turgaus bobutėms jis nenori duoti uždarbio. Tad patraukia tiesiai į parduotuvę su užrašu „Sėklos".

Prie prekystalio, eilėje, laukia moterėlės, kurios irgi nori turėti lysvelę daržovių. O už prekystalio sukasi pardavėjas auksiniu dantim. Žmogus stoja į eilę ir įsižiūri į pardavėjo pirštus. Jam kažkodėl pasirodo, jog tai pianisto pirštai.

— Man pomidorų už penkiolika kapeikų, — prašo moterėlė šiapus prekystalio.

Virtuozo pirštai kaip klavišais perbėga svarstlklių lėkštėmis, žiupsnį grūdelių atima, penkias sėklas prideda, pusantro žiupsnio atima.

— Prašau už penkiolika kapeikų. Sekantis...

— Ponuli, ar čia tikrai už penkiolika? Man regis...

Tačiau eilė nekantrauja. Visi nori kuo greičiau sėti daržoves. O tos sėklos tokios lengvos ir ir taip nelengva jas tiksliai atsverti!... Taip besveriant, žiūrėk, ir perteklius atsiranda...

Antai, staigus patikrinimas Kauno tarprajoninės daržovių veislinių sėklų paruošų kontoros pardavėjus užklupo nepasiruošusius. Pirmos Kauno miesto daržovių sėklų parduotuvės vedėjas Jonas Didžiokas baisiai nustebo, kai netikėti svečiai pas jį rado sėklų perteklių už 150 rublių. Nejuokais suglumo ir Bronius Docka — tas pats Šakių parduotuvės vedėjas, kuris, po sezono Kaune, nuosavą namą daboja.

— Perteklius devyniasdešimt dviejų rublių sumai? Mano parduotuvėje? Tai staigmena!..

Šitokias staigmenas, deja, apturėjo ne vienas. Visose patikrintose kontoros parduotuvėse bei sandėliuose rasta daržovių sėklų už 1.672 rublius daugiau, negu turėjo būti. Be to, Kauno centrinio turgaus kioske, kur vedėjauja Sakadelskis, už 40 rublių sėklų rasta be jokių dokumentų. Tokiai pačiai sumai dokumentiškai neapiformintų sėklų turėjo ir Kėdainių parduotuvės vedėja Sarapinienė. O atliekant inventorizaciją Lazdijų parduotuvėje, kur šeimininkauja jau minėtas namuko Kaune savininkas Martikonis, atsirado net 47 maišai sėklų, už kurias jis nebuvo pasirašęs jokiuose dokumentuose.

Tai rodo, kad pačios kontoros darbe yra skylių, pro kurias gali pralįsti kombinatoriai — lengvo rublio mėgėjai. Turint galvoje, jog ir sėklų paruošų kontoros sandėliuose yra sąlygos „netyčia" susidaryti pertekliui, norom nenorom tenka daryti išvadas, kad dažnas sezoninis prekiautojas daržovių sėklomis gyvena ne pagal išteklius. Ne aitvarai jiems gėrybes neša ir ne iš dangaus santaupų pluoštai krenta! Lengvą rublį Kauno tarprajoninės daržovių veislinių sėklų paruošų kontoros parduotuvėse dar galima užkalti pardavinėjant „sutaupytas" sėkleles, t. y. sąžinę.

Tokie prekiautojai — piktžolės sėklose. O kaip elgiamasi su piktžolėmis — visi žino: jos atskiriamos nuo sėklų.

Kad dirvos neterštų!

V. Givylis
A. Lukša

„Šluota", 1963 m. Nr. 13

Pragyvenimas nuolat brangsta, todėl pilnai išnaudok savo sutaupas, investuodamas jas į

BALTIC STORES and INVESTMENTS Co., (Z. Juras)

421, Hackney Rd., London, E.2, England, Tel. SHO 8734.

11, London Lane, Bromley, Kent, England, Tel. RAV 2592.

Tik čia Tavo kapitalas greičiausiai augs, nešdamas aukščiausią dividendą!

Investuojant 1-2 metams, mokamas 5 proc. dividendas, o investuojant 2-3 metams mokamas 5½.

Už investavimus 5 metams ir ilgiau mokame

7 PROC.

Taupyti galima per kiekvieną Anglijos, Skotijos ir Valijos banką.

Tarpininkaujame palikimus sutvarkyti.

Visi investavimai yra pilnai apdrausti ir garantuoti nejudomuoju turtu.

Mieli tautiečiai,

Nepraleiskite progos pasiųsti tiesiai iš mūsų sandėlių Londone šį puikiai įpakuotą aukščiausios rūšies maisto siuntinį, kuris pradžiugins kiekvieną jo gavėją Lietuvoj:

M-13

2 sv. sviesto, 2 sv. kiaul. taukų, 2 sv. lašinių, 2 sv. ryžių, ½ sv. arbatos, ½ sv. kakavos, ¼ sv. pipirų ir lauro lapų, 1 sv. cukraus, 1 sv. razinkų, 1 dėž. Nescafe, 1 sv. saldainių ir 6 sv. kvietinių miltų, tik už **£10.0.0** su pasiuntimo išlaidomis ir sov. muitu.

Taip pat turime sudarę ribotą kiekį siuntinių labai vertingų angliškų medžiagų.

V-3

Trys atkarpos po 3½ jardo kostiuminių, grynos vilnos, sunkių, labai stiprių, mėlynų, pilkų ir rudų medžiagų su įrašais **All Wool Made in England.** Viso 10½ jardų, tik už **£17.0.0** su pasiuntimu ir muitu.

Specialiai merginoms ir moterims turime ribotą kiekį išimtinai puikaus, labai sunkaus nepermatomo satino nylono labai gražių raštų.

N-4

Keturios atkarpos keturioms suknelėms šios išimtinai puikios medžiagos tik už **£15.0.0** su pasiuntimu ir muitu.

Kombinuotą siuntinį, sudarytą iš aukščiau nurodytų siuntinių V-3 ir N-4 (3 kostiumai ir 4 suknelės), pasiunčiame už **£29.0.0,** tokiu būdu jūs sutaupote £3.0.0.

Reikalaukite mūsų pavyzdžių. Patarnaujame tiksliai, skubiai ir garantuotai. Maisto siuntinius siunčiame ir 40 svarų. Duodame geras išsimokėjimo lengvatas.

BALTIC STORES LTD.

(Z. JURAS)

421, HACKNEY ROAD, LONDON, E.2.

(Tel. SHO 8734)

SKYRIAI: **121, Middleton Rd., Manchester,8.**
7042 So. Talman Ave. Chicago, Ill, 60629, USA.
124 Park St. Sudbury, Ontario, Canada.
61 N. Windemerele Ave., Port Arthur, Ontario, Canada.

MAISTO SIUNTINIAI

40 sv.

KVIETINIŲ MILTŲ	**£8. 4.2**
CUKRAUS	**£9.18.4**
RYŽIŲ	**£9.18.4**

20 svarų įvairių rūšių grikių ir daug kitokių maisto siuntinių į Lietuvą pasiunčia

TAZAB& Co.Lt d.

22, ROLAND GARDENS, LONDON, S.W.7

Tel. FRI 3175

EUROPOS LIETUVIS — LITHUANIAN WEEKLY.

Printed and Published in Great Britain by the Lithuanian House Ltd., 1, Ladbroke Gardens, London, W.11. Tel. PARk 2470.

Redakcijos ir Administracijos adresas: 1, Ladbroke Gardens, London, W.11. Tel. PARk 2470.

Leidžia Liet. Namų Akc. B-vė. Leidimo Tarybą sudaro DBLS V-ba ir Europos Lietuvių Bendruomenių pirmininkai.

Redakcija rankraščius taiso ir trumpina savo nuožiūra.

Prenumeratos kaina: metams 40 šil., 6 mėn. 22 šil., atskiras nr. 1 šil.; dolerio kraštuose--6 doleriai metams; Vokietijoje—DM 22.